

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

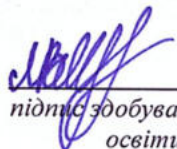
**Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Організаційне забезпечення заходів протидії системним порушенням митних правил

здобувача вищої освіти 4 курсу,
ГМБ- 21-1 групи,
спеціальності 073 «Менеджмент»
ІІІ «Менеджмент митної справи»

підпис здобувача вищої
освіти

Чави Лесі Вікторівни

науковий керівник
науковий ступінь, вчене звання

підпис керівника

Гребельник Олександр
Петрович, професор,
доктор економічних
наук кафедри митної
справи та товарознавства

гарант освітньої програми
Держак Наталія Олександрівна
науковий ступінь вчене звання
доцент кафедри митної справи та
товарознавства.

підпис керівника

Держак Наталія
Олександрівна, к.е.н.,
доцент

Допущено до захисту за рішенням
кафедри митної справи та
товарознавства
протокол від 21.05.2025 № 19

підпис завідувача кафедри

Ткаченко Сергій
Олександрович, к.е.н.,
доцент

Ірпінь 2025

Реєстрація № 8 04.06.2015
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки
До захисту 04.06.2015
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат попереднього захисту _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Результат захисту 8 11.06.2015
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 15			Лисенко О.П. Ткаченко С.О. Григоренко О.П. Дерман Н.О. Корнишук О.В.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 10			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 60			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	60		

(підпис)

(підпис)

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	5		Лисенко О.П. Ткаченко С.О. Григоренко О.П. Дерман Н.О. Корнишук О.В.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	3 (задовільно)
60-69	D	
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри митної справи та товарознавства
_____ С.О. Ткаченко

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Чави Лесі Вікторівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи: «Організаційне забезпечення заходів протидії системним порушенням митних правил».

тверджена наказом ректора від «21» травня 2025 №19

Строк здачі закінченої роботи 04.06.2025

Цільова установка та вихідні дані до роботи

Мета роботи полягає у визначенні шляхів удосконалення організаційного забезпечення протидії системним порушенням митних правил в Україні, аналізі учасного стану цієї проблеми та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності митних органів.

Об'єкт дослідження система організаційного забезпечення митної безпеки України. Предмет дослідження організаційні, правові та інформаційно-технічні механізми протидії системним порушенням митного законодавства.

Перелік графічного матеріалу 11 таблиць, 4 схеми, 2 діаграми.

Зміст випускової кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом).

Поняття та сутність системних порушень митних правил;

Причини виникнення та механізми виявлення системних порушень.

Економічний аналіз порушень митних правил;

Аналіз показників порушень митного законодавства: виявлення системних тенденцій.

Впровадження інноваційних підходів та інформаційних технологій у процесі боротьби з митними правопорушеннями;

Міжнародний досвід боротьби з порушеннями митних правил

6. Календарний план виконання роботи

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання
		За планом
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	02.10.2024
2	Вибір та вивчення навчальної, наукової та методичної літератури за темою	21.10.2024
3	Видача завдання науковим керівником	06.11.2024
4	Підготовка першого розділу роботи та подання її науковому керівнику	06.02.2025
5	Підготовка другого розділу роботи та подання її науковому керівнику	03.03.2025
6	Підготовка третього розділу роботи та подання її науковому керівнику	03.04.2025
7	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	23.04.2025
8	Подання роботи для перевірки на наявність плагіату	02.05.2025
9	Попередній захист роботи	14.05.2025
10	Отримання відгуку керівника роботи	27.05.2025
11	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	30.05.2025
12	Отримання зовнішньої рецензії	05.06.2025
13	Захист роботи	11 червня 2025

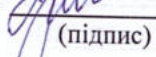
7. Дата видачі завдання «06» листопада 2024

8. Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Гребельник О.І.
(прізвище, ініціали)

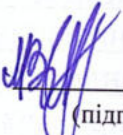
9. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Держак Н.О.
(прізвище, ініціали)

10. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти
Чава Л.В.

(прізвище, ініціали)

(підп

АНОТАЦІЯ

Організаційне забезпечення заходів протидії системним порушенням митних правил

Мета роботи полягає у визначенні шляхів удосконалення організаційного забезпечення протидії системним порушенням митних правил в Україні, аналізі сучасного стану цієї проблеми та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності митних органів.

Об'єкт дослідження система організаційного забезпечення митної безпеки України.

Предмет дослідження організаційні, правові та інформаційно-технічні механізми протидії системним порушенням митного законодавства.

За результатами дослідження сформульовані висновки, щодо ефективності митного регулювання та його впливу на економічну безпеку держави, а також запропоновано рекомендації щодо удосконалення організаційних заходів протидії ПМП.

Одержані результати можуть бути використані в діяльності державних органів, що займаються митним регулюванням, а також бізнес-структурами для стратегічного планування зовнішньоекономічної діяльності.

Кваліфікаційна робота містить 53 сторінки, 11 таблиць, 4 схеми, 2 діаграми, список використаних джерел із 48 найменувань, 1 додаток.

Ключові слова: митні правопорушення, системні порушення, митний контроль, інформаційні технології, протидія, організаційне забезпечення.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2025.

Рік захисту роботи 2025.

У дипломній роботі досліджено проблематику системних порушень митного законодавства України та організаційні механізми їх протидії. Розкрито поняття, ознаки, причини та наслідки системних митних правопорушень, охарактеризовано сучасний стан правозастосовної практики та визначено недоліки чинного організаційного забезпечення у цій сфері. Проаналізовано статистичні дані щодо виявлення порушень митних правил у 2020–2024 роках, а також здійснено порівняльний аналіз із міжнародною практикою боротьби з митними правопорушеннями. Особливу увагу приділено впровадженню інноваційних підходів у діяльності Державної митної служби України, зокрема використанню автоматизованих систем управління ризиками (АСАУР),

к виконання етапів	планом
10.2024	
10.2024	
11.2024	
02.2025	
03.2025	
04.2025	
04.2025	
05.2025	
05.2025	
05.2025	
05.2025	
06.2025	
березня 2025	

ельник О.П.
(вище, ініціали)
Н.О.
(вище, ініціали)

(підпис)

цифрових технологій і міжвідомчої інтеграції даних для виявлення повторюваних схем порушень. Наведено конкретні пропозиції щодо вдосконалення роботи підрозділів митниці, посилення кадрового, та аналітичного забезпечення. Запропоновані методичні й організаційні заходи можуть сприяти зниженню рівня порушень митних правил, підвищенню ефективності митного контролю та забезпеченню економічної безпеки.

Ключові слова: митні правопорушення, системні порушення, митний контроль, інформаційні технології, протидія, організаційне забезпечення.

ANNOTATION

The thesis explores the issue of systemic violations of Ukraine's customs laws and the organizational mechanisms for counteracting them. It reveals the characteristics, causes, and consequences of systemic customs offenses, the current state of law enforcement practices, and identifies shortcomings in the organizational framework. Statistical data on detected customs violations from 2018 to 2024 are analyzed, along with a comparative review of international practices in combating customs offenses. Particular attention is given to the implementation of innovative approaches in the activities of the State Customs Service of Ukraine, especially the use of Automated Risk Management Systems (ARMS), digital technologies, and interagency data integration to identify recurring patterns of violations. Specific proposals are presented to improve the operation of customs control and strengthen human, technical, and analytical capacities. The proposed methodological and organizational measures can help reduce the number of violations, increase the efficiency of customs control, and enhance Ukraine's economic security.

Keywords: customs offenses, systemic violations, customs control, information technologies, counteraction, organizational support.

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)

Кваліфікаційна робота Чави Лесі Вікторівни є самостійним, ґрунтовним і актуальним дослідженням, що присвячене розкриттю організаційних аспектів протидії системним порушенням митного законодавства України.

Актуальність обраної теми обумовлена зростанням масштабів порушень митних правил, які негативно впливають на економічну безпеку держави, а також викликами, пов'язаними з удосконаленням механізмів контролю в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації митниці. Мета дослідження – розробка практичних пропозицій щодо вдосконалення організаційного забезпечення боротьби з системними митними правопорушеннями – є повністю реалізованою.

У процесі написання дипломної роботи авторка продемонструвала високий рівень володіння аналітичними інструментами, здатність працювати з нормативно-правовою базою, статистичними матеріалами, міжнародним досвідом та практикою митних органів України. Структура роботи логічно побудована й охоплює теоретичні, аналітичні та практичні аспекти проблематики. Особливу увагу приділено інноваційним інструментам протидії системним порушенням, зокрема автоматизованим системам управління ризиками (АСАУР), цифровим технологіям та міжвідомчій взаємодії.

Дослідження відзначається ґрунтовністю аналізу, переконливістю висновків і практичною значущістю запропонованих заходів. Вони можуть бути використані в діяльності митних підрозділів, що відповідають за аналіз ризиків, митний аудит, контроль за дотриманням митного законодавства.

Робота повністю відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних досліджень такого рівня, має завершений характер і практичну спрямованість.

Вважаю, що дипломна робота заслуговує на оцінку «відмінно».

Керівник кваліфікаційної роботи Гребельник О.П.

Висновок про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти Чави Лесі Вікторівни
(прізвище, ініціали)

Може бути допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

(підпис) (дата)

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти ДПУ
студента 4 курсу
спеціальність 073 Менеджмент
кафедри митної справи та товарознавства
Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету

Чава Леся Вікторівна

**«Організаційне забезпечення заходів протидії системним порушенням
митних правил»**

Актуальність теми. Тема дипломної роботи є надзвичайно актуальною в умовах реформування митної системи України, зростання тіньового імпорту та необхідності підвищення ефективності контролю за дотриманням митного законодавства. Обрана проблематика напряму пов'язана з питаннями національної безпеки, наповненням бюджету та забезпеченням прозорості у зовнішньоекономічній діяльності. Дослідження впровадження сучасних підходів у боротьбі з системними порушеннями митних правил є практично значущим і своєчасним у контексті євроінтеграційних прагнень України.

Наукова новизна. Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні доцільності використання інноваційних інформаційних технологій для протидії митним правопорушенням, зокрема через автоматизацію контролю, аналіз ризиків.

Якість аналізу проблеми. У роботі наведено чітку структуровану характеристику чинників, що сприяють системним порушенням митного законодавства. Значну увагу приділено аналізу статистичних даних, нормативно-правової бази, а також практичним аспектам. Табличні й графічні матеріали добре ілюструють викладені положення, а текстовий супровід демонструє належний рівень аналітичного мислення.

Обґрунтованість пропозицій і практична цінність. Результати проведеного дослідження та сформульовані методичні й практичні рекомендації можуть бути ефективно використані в роботі митних органів, особливо підрозділів, що здійснюють аналітичний контроль, перевірку дотримання митного законодавства та протидію правопорушенням. Запропоновані заходи з удосконалення організаційного забезпечення сприятимуть посиленню

ефективності митного контролю, зниженню кількості системних порушень митних правил.

Наявність недоліків. У роботі недоліків не виявлено, оскільки вона виконана на високому академічному рівні.

Загальний висновок. Кваліфікаційна робота Чави Лесі Вікторівни присвячена важливій та актуальній темі — організаційному забезпеченню заходів протидії системним порушенням митних правил. У роботі розглянуто як теоретичні, так і прикладні аспекти функціонування митної системи, проаналізовано статистику виявлених порушень, міжнародний досвід, а також роль інформаційних технологій у підвищенні ефективності митного контролю. Робота побудована логічно, з належним рівнем теоретичної аргументації та практичного наповнення.

Кваліфікаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до наукових досліджень такого рівня, і заслуговує на позитивну оцінку.

Рецензент

Завідуючий київською мітницею — підписав ЗОДПТ
(науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

ЗОДПТ Київської мітници, ЗС Олійник
(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 202_ р.

ННІ економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

ДОВІДКА

про перевірку кваліфікаційної (дипломної) роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

Чава Леся Вікторівна

Курс/група _____ММБ-21-1_____

Тема дипломної роботи:

Організаційне забезпечення заходів протидії системним порушенням
митних правил.

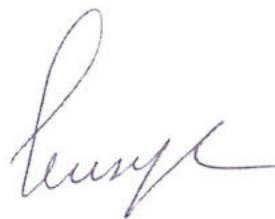
П. І. Б. наукового керівника

Гребельник О.П.

Дата захисту:

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 79,28%
Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень – посилання,
цитування; і неправомірних запозичень – пояснення щодо відсотку тексту,
який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але
вони не зазначені в літературних джерелах) 20,72%, цитат 6,579%.

Відповідальна особа за перевірку на кафедрі

М. Іщук

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ МИТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.....	11
1.1. Поняття та сутність системних порушень митних правил.....	11
1.2. Причини виникнення та механізми виявлення системних порушень митних правил.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Економічний аналіз порушень митних правил в Україні.....	26
2.2 Аналіз показників порушень митного законодавства в Україні: виявлення системних тенденцій.....	33
Розділ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ МИТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.....	39
3.1. Впровадження інноваційних підходів та інформаційних технологій у процесі боротьби з митними правопорушеннями.....	39
3.2. Міжнародний досвід боротьби з порушеннями митних правил.....	45
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах активної зовнішньоекономічної діяльності та загострення проблем економічної безпеки України питання ефективної протидії системним порушенням митного законодавства набуває особливої актуальності. Системні порушення митних правил завдають значної шкоди державному бюджету, підривають конкурентоспроможність легального бізнесу, сприяють розвитку тіньової економіки та корупції. Впровадження ефективного організаційного забезпечення заходів боротьби з такими правопорушеннями є одним із пріоритетів державної політики у сфері митного контролю. Саме тому дослідження механізмів виявлення, запобігання та протидії системним митним правопорушенням має не лише теоретичну, а й значну практичну цінність.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Проблематику митних правопорушень досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема такі автори, як І. Л. Пашко, С. В. Березюк, Т. В. Мірошник, А. М. Гальчинський. В їхніх працях розглянуто загальні аспекти правопорушень у митній сфері, роль митних органів у забезпеченні економічної безпеки держави, а також шляхи вдосконалення митного контролю. Однак недостатньо уваги приділено саме системним порушенням митного законодавства, їх класифікації, причинно-наслідковим зв'язкам та організаційним аспектам протидії. Це зумовлює потребу в подальшому науковому осмисленні проблеми.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування шляхів удосконалення організаційного забезпечення заходів протидії системним порушенням митних правил в Україні.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- визначити сутність, класифікацію та ознаки системних порушень митних правил;
- проаналізувати чинники, що сприяють поширенню ПМП;
- дослідити сучасний стан організаційного забезпечення протидії ПМП в Україні;

- здійснити економіко-статистичний аналіз динаміки виявлення ПМП;
- розглянути міжнародний досвід протидії митним правопорушенням;
- сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності організаційної протидії системним ПМП.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є система організаційного забезпечення митної безпеки України.

Предметом дослідження виступають організаційні, правові та інформаційно-технічні механізми протидії системним порушенням митного законодавства.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: аналіз і синтез – для вивчення теоретичних основ ПМП; статистичний і графічний методи – для обробки кількісних показників митних порушень; порівняльний метод – для аналізу міжнародного досвіду; системний підхід – для розробки пропозицій з удосконалення організаційних механізмів протидії ПМП.

База дослідження. Базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, статистичні звіти Державної митної служби, аналітичні матеріали міжнародних організацій, наукові публікації та експертні оцінки у сфері митної справи.

Науково-практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення механізмів організаційної протидії порушенням митного законодавства. Запропоновані рекомендації можуть стати основою для розробки законодавчих ініціатив, створення ефективних інформаційних систем управління ризиками, а також підвищення рівня координації між державними органами у сфері митної політики.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення та практичні рекомендації дослідження були апробовані в межах наукових конференцій, круглих столів та використані у підготовці наукових публікацій і статей з митної тематики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕСПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ МИТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

1.1. Поняття та сутність системних порушень митних правил.

Забезпечення прав і свобод громадян, безпека у всіх сферах внутрішньої та зовнішньої політики, а також запобігання правопорушенням є необхідною умовою для ефективного функціонування суверенної держави. Важливим завданням є також виявлення та усунення причин, які спричиняють правопорушення.

Одним із основних завдань митних органів кожної держави є забезпечення митної безпеки. Це передбачає не тільки надходження митних платежів до державного бюджету, але й захист національних виробників, запобігання ввезенню в країну заборонених або небезпечних товарів, а також контроль за дотриманням митного законодавства.

У контексті поглиблення євроінтеграційних процесів питання попередження та виявлення митних правопорушень стає особливо актуальним. Адже порушення митних правил значною мірою впливають на економічні інтереси держави, що в свою чергу негативно позначається на рівні життя її громадян.

Україна виступає країною, де перетинаються торговельні шляхи з півночі на південь, зі сходу на захід, що робить її привабливою не лише для зарубіжних партнерів, а й для так званих прихильників незаконного бізнесу.

Законодавство України чітко регламентує порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, зобов'язуючи суб'єктів господарювання та фізичних осіб дотримуватися встановлених процедур. Однак, прагнучи до особистого збагачення, значна частина учасників зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) вдається до порушень митних правил, намагаючись уникнути сплати обов'язкових податків і зборів. Такі дії не лише завдають шкоди державному бюджету, але й створюють нерівні умови для ведення бізнесу, підривають економічну безпеку країни та сприяють розвитку

корупції. Тому, першочерговим завданням митних органів є ефективна протидія митним правопорушенням.

Контроль за дотриманням правил переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, проведення митного оформлення, а також забезпечення застосування заходів тарифного і нетарифного регулювання є основними функціями митних органів України. Однак, незважаючи на це, в країні все ще існують суттєві проблеми, пов'язані з незаконним переміщенням товарів та інших предметів через митний кордон.

Порушення митних правил є особливим видом протиправної діяльності, яка здійснюється під час зовнішньоторговельних операцій. Тому питання підвищення ефективності боротьби з такими правопорушеннями потребує комплексного підходу, що передбачає активне використання ресурсів митних органів та інших зацікавлених державних установ.

Згідно з чинним законодавством, порушення митних правил кваліфікується як адміністративне правопорушення, яке полягає в неправомірних діях або бездіяльності, що порушують встановлені Митним Кодексом та іншими нормативними актами України правила переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Це також охоплює неналежне пред'явлення товарів митним органам для проведення контролю та оформлення, а також виконання операцій з товарами, які знаходяться під митним контролем або контролем органів доходів і зборів відповідно до Митного Кодексу та інших законодавчих актів України [25].

Адміністративна відповідальність за порушення настає в тих випадках, коли ці порушення не підпадають під кримінальну відповідальність.

Щоб визначити, чи є якась дія порушенням митних правил, потрібно перевірити наявність чотирьох основних елементів: на що спрямоване це порушення (об'єкт), як саме воно було вчинене (об'єктивна сторона), хто його вчинив (суб'єкт) та з яким умислом або необережністю (суб'єктивна сторона).

За порушення митних правил можуть бути різні покарання: попередження, штраф або конфіскація товарів чи транспорту. При цьому:

- Попередження або штраф – це основні покарання.
- Конфіскація може бути як основним, так і додатковим покаранням.

За одне порушення не можна призначити одночасно два основних покарання[25].

У Митному кодексі України 2012 року представлено 18 статей про ПМП, які містяться в главі 68 «Види порушень митних правил та відповідальність за них» - ст. 468-485 МКУ [25].

Науковці зазвичай класифікують порушення митних правил за об'єктом, на який спрямоване право посягання. Така класифікація дозволяє виділити чотири основні групи порушень, кожна з яких пов'язана з певними видами митних правовідносин :

- здійснення митного контролю (статті 468, 470, 471, 474, 475, 479, 484 МКУ);
- здійснення митного оформлення (статті 469, 472, 478 МКУ);
- переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон (статті 473, 476, 477, 480, 481, 482, 483 МКУ);
- сплати митних платежів (стаття 485 МКУ).

Оскільки кожне порушення митних правил має свої особливості, при виборі виду і міри покарання необхідно враховувати такі фактори як:

- чи було вчинено порушення
- як довго воно тривало
- коли його виявили
- які наслідки воно мало.

Будь-яке порушення митних правил, яке порушує встановлений порядок, викликає суттєві труднощі, загрожує упорядкованості, взаємодії та гармонії в сфері державної митної справи та політики.

Митні правила і процедури є ключовими елементами для кожної країни, оскільки вони регулюють переміщення товарів через кордони та забезпечують виконання податкових і торгових угод. Проте несвоєчасні або неточні декларації, незаконні дії та інші порушення негативно впливають на економіку і суспільство.

Системні порушення — це порушення, які здійснюються не випадково, а є частиною більш широкої організованої схеми або системи дій, де кожне

порушення взаємопов'язане з іншими і має спільну мету. Вони не є одиничними випадками, а є результатом впровадження або використання спеціально організованих методів, які дозволяють обходити або порушувати певні правила, закони або стандарти. У контексті митних правопорушень це можуть бути дії, спрямовані на незаконне ввезення або вивезення товарів через кордон, використовуючи фальшиві документи, ухилення від сплати митних зборів або інші організовані схеми.

У разі митних порушень системні порушення митних правил часто характеризуються:

- організованість та координація. Системні порушення митних правил часто є результатом організованих груп осіб або цілих мереж, які здійснюють порушення в рамках певної схеми. Це можуть бути організовані злочинні групи, які, наприклад, займаються ухиленням від сплати митних зборів. Вони часто діють у тісній координації, мають чітке розподілення ролей (фіксування фальшивих документів, транспорт, митне оформлення, охорона тощо).
- повторюваність та планування. Системні порушення не є випадковими інцидентами, а організованими діями, які повторюються. Це може бути серія однакових порушень, здійснюваних з однаковими цілями або використовуючи однакові методи, де кожне наступне порушення є частиною більш широкої системи. Така повторюваність дозволяє злочинцям знижувати ризики та підвищувати ефективність порушень.
- міжнародний характер. Деякі системні порушення митних правил мають транскордонний або міжнародний характер. Це означає, що порушення митних норм здійснюються не тільки в межах однієї країни, а охоплюють кілька держав або митних зон. Наприклад, може бути організовано ввезення товарів без належного митного оформлення або з використанням підроблених документів через кілька митниць.

- використання сучасних технологій. Системні порушення митних правил часто супроводжуються використанням новітніх технологій для обміну інформацією, фальсифікації документів або приховування незаконних дій. Наприклад, це можуть бути підроблені електронні декларації або використання схованок у транспортних засобах для перевезення товарів, що дозволяє знижувати ймовірність виявлення митними органами.
- вплив на економіку і безпеку. Системні порушення митних правил завдають значної шкоди державному бюджету, економіці та національній безпеці. Вони сприяють нелегальному обороту товарів, в тому числі фальсифікованих або небезпечних, порушують конкурентні умови для легальних підприємств, а також підривають довіру до системи державного контролю.
- адаптація до змін у законодавстві та контролі. Злочинці, які займаються системними порушеннями, постійно адаптуються до змін у митному законодавстві та системах контролю. Це можуть бути нові методи ухилення від сплати митних зборів або фальсифікація документів, які відповідають новим вимогам митного оформлення.

Таким чином, системні порушення є більш серйозними і масштабними, ніж окремі порушення, і потребують складних і ефективних заходів для їх виявлення та протидії.

При повторному, системному порушенні митних правил не використовується така міра покарання як попередження.

1.2. Причини виникнення та механізми виявлення системних порушень митних правил.

Порушення митних правил у сучасних умовах є складовою економічної злочинності, яка корелює з функціонуванням "тіньової" економіки, розкраданнями, ухиленням від сплати митних платежів та податків, службовими злочинами та корупцією. Слід зазначити, що ускладнення фінансових механізмів,

спрямованих на здійснення незаконних митних операцій, зумовило поширення групових форм зазначеного злочину, що, відповідно передбачає більш суворе покарання.

На мій погляд, серед основних причин, що сприяють здійсненню поодиноких та системних порушень митних правил, є:

- недосконала організація системи правового, економічного та фінансового контролю діяльності підприємств суб'єктів ЗЕД (як правило, контролюється безпосередньо зовнішньоекономічна операція, і не досліджуються ні операції, що передували їй, ні операції вчинені після митного оформлення);
- недосконале законодавство, яке регулює ЗЕД, наявність великої кількості нормативних документів і поправок до них, які нерідко не узгоджені між собою і санкціонують наявність різних пільг по ліцензуванню і квотуванню, дозволяють при здійсненні однотипних операцій по різному їх класифікувати і застосовувати різні ставки митних платежів;
- неоднозначне митне і податкове законодавство, завищені ставки митних платежів та непрямих податків, які провокують учасників ЗЕД до пошуку шляхів ухилення від їх сплати з метою забезпечення прибутковості свого бізнесу;
- недосконале правове законодавство і не готовність судових органів кваліфіковано розглядати справи з митних і податкових злочинів і спорів, що не дозволяє чітко класифікувати митні злочини і залучати до належної відповідальності винних осіб;
- високий рівень корумпованості на всіх гілках законодавчої і виконавчої влади, що спонукає до формального підходу при здійсненні митного контролю безпосередніми його виконавцями;
- багатовідомча структура регулювання і контролю ЗЕД і відсутність єдиного методологічного підходу і інформаційного простору щодо здійснення економічного, фінансового і правового контролю;

- низький рівень фінансування митних органів (якщо в країнах з розвинутою економікою на утримання митних органів витрачається від 1,5 до 2,5% бюджету і в Україні від 0,3 до 0,5%), що не дозволяє розвивати матеріально-технічну базу митниць і покращувати якість митного контролю;
- низький рівень матеріальної і соціальної захищеності посадових осіб митних органів призводить до розвитку хабарництва і зловживання службовим становищем посадовими особами митниць і митних постів;
- низький рівень оцінки інтелектуальної праці в країні призвів до переходу високоосвічених і кваліфікованих фахівців на роботу в комерційні структури, що дозволило їм розробляти складні фінансові схеми, використовувати передові технології і досягнення науки і техніки для обходу митних платежів або їх мінімізації;
- відсутність достатньої кількості висококваліфікованих кадрів, які можуть здійснювати не тільки технічні процедури митного оформлення та контролю, а й проводити документальні перевірки із застосуванням методів аудиту і використовувати аналітичні процедури для визначення і оцінки реальних ризиків підтвердження достовірності задекларованих даних.

Митний контроль являє собою сукупність заходів, що здійснюються митними органами з метою забезпечення дотримання митного законодавства під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Головна мета митного контролю полягає у забезпеченні дотримання митних правил і процедур при переміщенні товарів через кордон. Це включає перевірку правильності оформлення митних документів, сплати митних платежів та відповідності товарів заявленим характеристикам.

Таблиця 1.1.

Основні аспекти митного контролю

Параметр	Опис
Визначення	Митний контроль — система заходів, що здійснюються митними органами для дотримання митного законодавства.
Об'єкти контролю	Усі товари та транспортні засоби, що перетинають митний кордон України.
Головна мета митного контролю	Перевірка виконання митних операцій і дотримання митних правил під час переміщення товарів через кордон.
Суб'єкти контролю	Система митних органів, посадові особи, що виконують функції представників влади.
Основні функції	Забезпечення дотримання митних процедур, контроль за законністю переміщення товарів, запобігання правопорушенням.

Таблицю розроблено на основі джерела [9, с.198].

Система контролю за товарами та транспортними засобами, що переміщуються через митний кордон, передбачає комплекс заходів, оснований на аналізі ризиків. Даний процес включає етапи попереднього збору інформації, митного оформлення та подальшого контролю після випуску товарів у вільний обіг.

Основною метою є забезпечення захисту економічних інтересів держави та запобігання порушенням митного та податкового законодавства. З метою спрощення та прискорення митних процедур застосовується вибірковий контроль, що відповідає принципам Кіотської конвенції.

В Україні, як і в інших країнах світу, митні органи активно впроваджують автоматизацію та електронне декларування. Це дозволяє прискорити митні процедури, спростити контроль, зменшити вплив людського фактора та знизити ризик корупції. Зокрема, впроваджується автоматична обробка митних декларацій та електронні перевірки документів.

Таблиця 1.2

Основними механізмами виявлення ПМП, на мою думку є:

Категорія механізмів	Опис механізмів	Приклади
Документальний контроль	Перевірка поданих декларацій, дозволів, сертифікатів та інших документів на відповідність вимогам митного законодавства.	Аналіз митної декларації, перевірка сертифікатів походження.
Фізичний огляд	Візуальний огляд товарів, транспортних засобів, багажу для виявлення ознак приховування товарів, недостовірного декларування тощо.	Розкриття вантажів, огляд особистих речей.
Ризик-профілювання	Використання аналітичних систем для ідентифікації вантажів та осіб, що становлять підвищений ризик порушення митних правил.	Аналіз даних про попередні декларації, країну походження товарів, маршрути перевезення.
Інформаційні системи	Застосування програмного забезпечення для автоматизації процесів обробки даних, аналізу інформації та	Системи управління ризиками, електронна митниця.

	виявлення відхилень від нормативних вимог.	
Спеціальні методи	Застосування спеціальних технічних засобів та методів для виявлення прихованих товарів, наркотичних речовин, зброї тощо.	Використання собак, детекторів, сканерів, спеціалізованого обладнання для аналізу речовин, рентгенівський контроль
Міжнародне співробітництво	Обмін інформацією з митними органами інших країн для виявлення та припинення транснаціональної злочинної діяльності.	Спільні операції, обмін даними про підозрілих осіб та товари.

Джерело: створено автором.

Сучасні технології становлять основу ефективного виявлення прихованих товарів. До ключових засобів належать:

1. запровадження АСУР, надає змогу швидше проводити митне оформлення товарів та виявляти порушення митних правил, за рахунок здатності обробляти величезні масиви інформації про товари, декларантів, транспортні засоби та інші релевантні дані в режимі реального часу. Це дозволяє виявляти відхилення від норми та підозрілі шаблони, які можуть вказувати на можливі порушення. В результаті після спрацювання індикатора ризику проводиться додатковий документальний контроль чи фізичний огляд.
2. автоматизовані системи рентгенівського сканування використовуються на заміну або прискорення фізичного огляду товарів чи транспортних засобів. Автоматизовані системи рентгенівського сканування є ключовим інструментом сучасного митного контролю. В Україні вони активно впроваджуються на кордонах, зокрема на західному напрямку. Ці пристрої адаптуються до різних типів транспорту, забезпечуючи гнучкість перевірок. Вони автоматично виділяють аномалії (наприклад, приховані відсіки, нестандартні матеріали) з точністю до 88% для сигарет та 93% для алкоголю. Ці

системи зменшують залежність від людського фактору та запобігають корупційним схемам через автоматичний аудит операцій [6]. Алгоритм дій митного інспектора під час рентгенівського контролю подано у вигляді схеми в Додатку А.

3. Міжнародне співробітництво є важливим механізмом для підвищення ефективності виявлення порушень митних правил. Воно включає співпрацю між митними органами різних країн, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами для досягнення спільних цілей у сфері митної справи.

У сучасних умовах глобалізації, коли міжнародна злочинність набуває транснаціонального характеру, Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної боротьби з митними злочинами.

В Україні, як і в інших країнах світу, митні органи активно використовують механізми цієї конвенції для обміну інформацією, проведення спільних розслідувань та надання правової допомоги [29].

Процес співпраці починається з того, що Митна служба України, виявивши підозрілу операцію, звертається до Державної митної служби України, яка є центральним органом, відповідальним за виконання конвенції. Держмитслужба України, своєю чергою, надсилає офіційний запит на допомогу до митної служби іншої країни, з якою необхідно співпрацювати. Цей запит може містити прохання про надання інформації, проведення розслідування або обмін доказами.

Митна служба країни-партнера, отримавши запит, збирає необхідну інформацію та проводить розслідування, після чого надає відповідь Україні. Митна служба України використовує отриману інформацію для аналізу ризиків, проведення митного контролю та правозастосування. За необхідності проводяться спільні операції та розслідування.

Важливу роль у координації міжнародної співпраці відіграє Всесвітня митна організація (ВМО), яка сприяє обміну найкращими практиками та розробляє стандарти для боротьби з митними злочинами.

Таким чином, Міжнародна конвенція забезпечує ефективний механізм для міжнародної співпраці в боротьбі з порушеннями митного законодавства, а участь України в цій співпраці є важливим елементом забезпечення економічної безпеки держави.

Рис.11

Схема роботи «Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства»

Джерело: сформовано автором на основі [18]

Потрібно звернути увагу, що взаємна допомога, передбачена конвенцією, не розповсюджується на запити щодо арешту осіб або повернення мит, податків, зборів, нарахувань чи будь-яких коштів іншій Договірній Стороні.

Якщо надання допомоги, «... може поставити під загрозу суверенітет, безпеку чи інші важливі національні інтереси Договірної Сторони, або завдати шкоди

законним комерційним інтересам будь-яких суб'єктів, вона має право відмовити в допомозі або висунути певні умови для її надання» [18].

У випадку відмови країни-партнера від співпраці та надання необхідної інформації, держава, що ініціювала розслідування, продовжує його самостійно.

Інтеграція технологій з інструментами міжнародної співпраці (наприклад, обмін даними про транскордонні поставки) формує єдиний простір протидії порушенням митних правил. Водночас, ключовим залишається баланс між автоматизацією та людським експертним оцінюванням для мінімізації хибно позитивних спрацьовувань.

У випадку виявлення порушення митних правил, уповноважена посадова особа митного органу невідкладно складає протокол про таке порушення, керуючись нормами статей 122 та 128 Митного кодексу України. До складання протоколу посадова особа вирішує питання щодо необхідності проведення особистого огляду (за наявності підстав та з дотриманням вимог статті 32 Митного кодексу) та адміністративного затримання особи, яка притягується до відповідальності, згідно зі статтею 125 Митного кодексу [20].

Незалежно від підрозділу митного органу, посадова особа якого склала протокол про порушення митних правил, матеріали справи підлягають терміновій передачі для проведення митного розслідування до відділу або служби боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. Передача здійснюється через начальника митниці протягом трьох діб з моменту складання протоколу.

Схема передачі протоколу про порушення митних правил до відділу боротьби з порушеннями митних правил.

Джерело: сформовано автором на основі [20]

Також потрібно звернути увагу на основні аспекти провадження у справах про порушення митних правил, без котрих неможливо почати справу:

- безпосереднє виявлення порушень митними органами.
- офіційні письмові повідомлення від:
 1. правоохоронних органів.
 2. органів, що здійснюють контрольні функції, як зазначено в статті 319 МК України.
 3. митних та правоохоронних органів інших країн.
 4. міжнародних організацій.

Важливо зазначити, що згідно МК України, повідомлення та заяви від громадян не є підставою для порушення справи. Такі повідомлення мають бути перевірені, і тільки у разі підтвердження фактів, підставою для порушення справи буде безпосереднє виявлення порушення посадовими особами митного органу.

Анонімні повідомлення та телефонні дзвінки також не можуть бути підставою для порушення справи. Вони можуть бути використані для перевірки, але для початку справи необхідне безпосереднє виявлення порушення митниками.

РОЗДІЛ 2. Аналіз системних порушень митних правил в Україні.

2.1. Економічний аналіз порушень митних правил в Україні

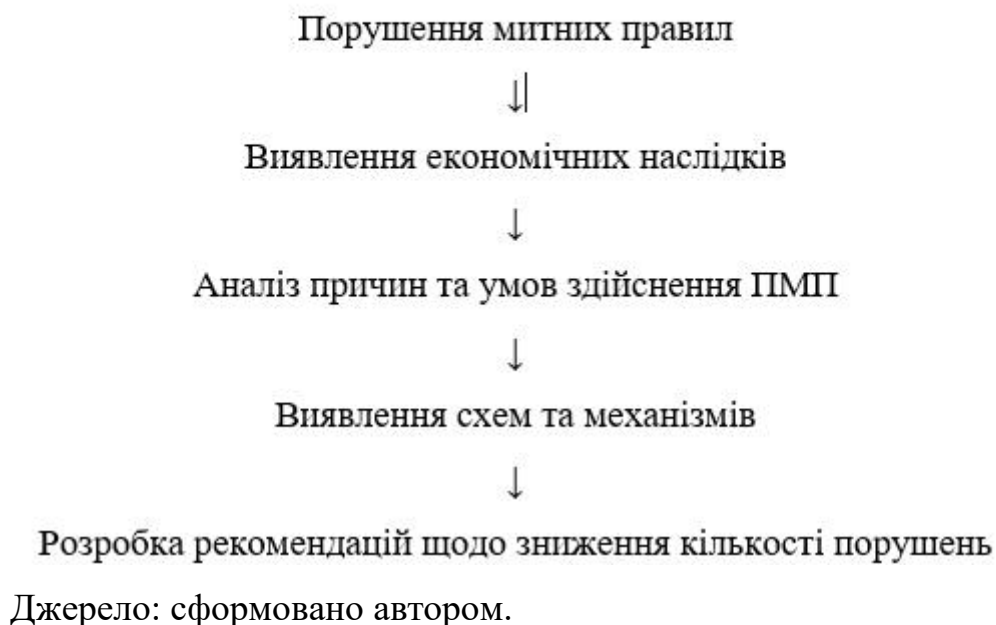
Економічний аналіз порушень митних правил (ПМП) — це комплексне дослідження, спрямоване на виявлення, оцінку та аналіз економічних наслідків, причин і умов, що сприяють вчиненню ПМП. Основна мета такого аналізу полягає у розробці ефективних стратегій і заходів для запобігання, виявлення та припинення ПМП, а також мінімізації їх негативного впливу на економіку країни.

Основні завдання економічного аналізу ПМП:

1. оцінка економічних збитків. Визначення прямих і непрямих збитків, завданих державі та суб'єктам господарювання внаслідок ПМП (несплата митних платежів, порушення конкуренції).
2. виявлення схем і механізмів. Розкриття способів і методів, які використовуються для здійснення ПМП (заниження митної вартості, неправдиве декларування, корупція).
3. прогнозування. Розробка прогнозів щодо можливих змін у структурі та обсягах ПМП, а також їхнього впливу на економіку.
4. розробка рекомендацій. Формування пропозицій щодо вдосконалення митного законодавства, посилення митного контролю, підвищення ефективності боротьби з корупцією та іншими факторами, що сприяють ПМП.

Рис. 2.1

Схема економічного аналізу порушень митних правил

Економічні наслідки порушень митних правил є однією з головних загроз для фінансової безпеки України. Незаконне переміщення товарів через кордон, ухилення від сплати митних платежів та корупційні схеми призводять до значних бюджетних втрат та викривлення конкурентного середовища.

Порушення митних правил включають дії, що порушують встановлені митні процедури. Це можуть бути випадки несвоєчасного подання митної декларації, недостовірна інформація про товар або неправильне оформлення документів. «Хоча ці порушення не є кримінальними, вони можуть призвести до значних штрафів та інших адміністративних санкцій. Важливо зазначити, що система штрафів і санкцій повинна бути достатньо жорсткою, щоб відлякувати потенційних правопорушників» [42].

Відповідно до результатів заходів, спрямованих на виявлення та припинення порушень митних правил, проведених з 2020 по 2024 рік, митними органами було виявлено загалом 74 442 випадки порушень. Ці заходи включали посилений

контроль, аналіз і моніторинг митних процедур, що дозволило не лише виявити порушення, але й значно покращити ефективність запобігання митним правопорушенням.

Таблиця 2.1

Порушення митних правил за останні 5 років

Роки	Кількість ПМП	Сума на яку здійснені порушення	Сума на яку здійснено порушення в доларах
2024	9 409	18 млрд. грн.	448,32 млн доларів
2023	11 935	8.9 млрд. грн.	221,67 млн доларів
2022	11 098	2.9 млрд. грн.	72,23 млн доларів
2021	28 000	2.8 млрд. грн.	69,74 млн доларів
2020	14 000	2.6 млрд. грн.	64,76 млн доларів

Джерело: сформовано автором на основі [39].

Аналіз даних таблиці дозволяє зробити кілька висновків щодо динаміки порушень митних правил і сум, на які ці порушення були здійснені, за період з 2020 по 2024 рік.

У 2020 і 2021 роках кількість порушень значно зростала (з 14 000 до 28 000), що могло бути зумовлено певними економічними чи політичними факторами, такими як зміни у митних правилах або посилення контролю.

У наступні періоди кількість порушення митних правил різко знизилася, що може свідчити про певне покращення в контролі за дотриманням митних норм або про зменшення митної активності в цей період, зокрема через повномасштабне вторгнення. У зв’язку з введенням воєнного стану на території України у 2022 році суттєво знизилися обсяги зовнішньоекономічної торгівлі та, відповідно, кількість порушень митних правил.

Протягом 5 років можна побачити постійне зростання суми порушень в гривнях та доларах. У 2020 році сума порушень складала 2,6 млрд грн, а в 2024 році спостерігається значне зростання до 18 млрд грн. Це свідчить про тенденцію до

збільшення вартості митних порушень, що може бути пов'язано з змінами в економіці або більш значущими порушеннями.

У таблиці нижче представлені дані щодо суми вилучень товарів за різними категоріями у 2022, 2023 та 2024 роках. Ці дані дають змогу проаналізувати динаміку та структуру порушень митних правил в Україні.

Таблиця 2.2

Аналіз структури вилучень товарів за категоріями

Категорія товарів	Сума вилучень (млн. грн)		
	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Промислові товари	457.5	716	406
Транспортні засоби	43	61	84
Продовольчі товари	49	88	70
Валюта	147.3	73	7
Загалом	697.5	938	567

Джерело: сформовано автором на основі [39].

Загальна сума вилучених товарів у 2023 році досягла піку – 938 млн грн, що значно перевищує показники 2022 року (697,5 млн грн). Проте у 2024 році зафіксовано зниження до 567 млн грн, що може свідчити як про зміну методів ухилення від контролю, так і про підвищення ефективності профілактичних заходів.

Дані свідчать про зміну тенденцій у сфері митних правопорушень та адаптацію порушників до нових умов контролю. Зменшення вилучень валюти та промислових товарів може бути ознакою покращення системи митного контролю або зміни напрямків нелегального переміщення товарів. Водночас збільшення вилучень транспортних засобів і продовольчих товарів вказує на нові виклики для митних органів.

Після виявлення порушення та складання протоколу про порушення митних правил розпочинається розгляд справи, який може відбуватися як у митних

органах, так і в суді, залежно від характеру та складності порушення. У процесі розгляду справи досліджуються всі обставини порушення, збираються докази, заслуховуються пояснення учасників, після чого приймається рішення про притягнення до відповідальності або закриття справи. У разі, якщо справа розглядається митними органами, можуть бути застосовані адміністративні санкції, такі як штрафи або поредження.

Таблиця 2.3

Органи, уповноважені розглядати справи про порушення митних правил

Тип справи	Органи, що розглядають
Справи, передбачені статтями 468, 469, частинами 1-5 статті 470, частинами 1-2 статті 471, статтями 474, 475, 477-480, частинами 1-5 статті 481	Митні органи
Справи, передбачені частиною 6 статті 470, частиною 3 статті 471, статтями 472, 473, 476, частиною 6 статті 481, статтями 482-485	Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді)
Усі справи про порушення митних правил, вчинені особами, які не досягли 18-річного віку	Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді)

Джерело : сформовано автором на основі [25].

Справа про порушення митних правил розглядається за місцезнаходженням митного органу, посадові особи якого здійснювали провадження у цій справі, за винятком випадків, коли справу передано на розгляд до суду [25].

Таблиця 2.4

Співвідношення виявлених ПМП та порушень розглянутих безпосередньо митними органами.

Рік	Кількість виявлених порушень	Кількість порушень розглянуто митними органами	Частка справ розглянута митними органами
2024	9 409	2 680	28.48%
2023	11 935	3 493	29.27%
2022	11 098	9 825	88.53%
2021	28 000	12 582	44.94%
2020	14 000	4 000	28.57%

Джерело : сформовано автором на основі [39].

Рисунок 2.2

Частка справ про порушення митних правил розглянута митними органами в період з 2020-2024 року

Джерело: сформовано автором.

Аналіз даних щодо кількості виявлених порушень митних правил та їх розгляду митними органами у період 2020–2024 років дозволяє виявити ключові тенденції та особливості роботи митниці.

- Найвища частка розглянутих порушень була у 2022 році (88,53%), що свідчить про високий рівень адміністративного опрацювання справ митними органами.
- У 2021 році також фіксувалися значні показники розгляду справ (44,94%), що вдвічі перевищує показники 2020 року (28,57%).
- У 2023–2024 роках відбулося різке зниження частки розглянутих порушень – до 29,27% і 28,48% відповідно. Це пов'язано з зниженням виявлення порушень за цей період та може вказувати на збільшення навантаження на митні органи і зростання складності порушень.

Важливе значення в розслідуванні та припиненні порушень митних правил має не лише факт накладання штрафних санкцій, а й реальне їх стягнення. Саме фактичне надходження штрафів до державного бюджету є ключовим показником ефективності роботи митних органів. Накладення штрафу без його подальшого виконання не несе своєї стримуючої та дисциплінуючої функції, що в результаті може лише сприяти повторюваності правопорушень.

Якщо порушник не несе реального фінансового покарання, заходи реагування втрачають сенс, а держава не отримує належних коштів. Така ситуація може свідчити про наявність прогалин у процедурі стягнення штрафів, недоліки у виконавчому провадженні або неефективну взаємодію між митними та іншими державними органами.

З іншого боку, стабільне стягнення накладених штрафів демонструє не лише дієвість застосованих санкцій, але й підвищує довіру до роботи контролюючих органів. Саме тому аналіз варто здійснювати не ізольовано — лише за кількістю справ або накладених санкцій, — а з обов'язковим урахуванням показників фактичного виконання таких рішень. На підтвердження зазначеного доцільно проаналізувати статистику за останні п'ять років.

Таблиця 2.5

Динаміка розгляду справ про порушення митних правил та обсягів накладених і стягнутих штрафів у 2020–2024 рр.

Рік	Розглянуто справ	Накладено штрафів	Стягнуто штрафів
2024	2680	86 млн. грн	79 млн. грн
2023	3493	110млн. грн	80млн. грн
2022	9825	770млн. грн	36 млн. грн
2021	12582	490млн.грн	-
2020	4000	178.4млн.грн	-

Джерело : сформовано автором на основі [39].

Примітка: «–» означає відсутність офіційних даних щодо фактично стягнутих штрафів у відповідному році.

Найбільші обсяги накладених штрафів фіксуються у 2022 році — 770 млн грн, що значно перевищує інші роки та свідчить про виявлення масштабних або системних порушень. Водночас, у 2023–2024 роках, попри меншу кількість справ, рівень фактично стягнутих штрафів залишається відносно стабільним — 80 млн грн у 2023 році та 79 млн грн у 2024 році. Це свідчить про підвищення ефективності стягнення та реального впливу застосованих санкцій.

Особливо показовим є 2024 рік, коли при 86 млн грн накладених штрафів вдалося стягнути 79 млн грн, тобто понад 91% від загальної суми. Такий результат можна вважати позитивним прикладом дієвої роботи митних органів щодо забезпечення виконання рішень.

2.2 Аналіз показників порушень митного законодавства в Україні: виявлення системних тенденцій.

Перш ніж здійснювати глибокий статистичний аналіз порушень митних правил, доцільно розмежувати поняття «порушення митних правил» та «системні порушення митних правил», адже між ними існує

принципова різниця як за масштабом, так і за характером впливу на митну систему.

Системні порушення митних правил — це багаторазові, часто скоординовані дії, які вказують на наявність прогалин у державному регулюванні, організаційних недоліків або корупційних ризиків у діяльності митних органів. Вони можуть бути результатом цілеспрямованої діяльності організованих груп, використання повторюваних схем або навіть мовчазної згоди окремих посадових осіб. Саме ці порушення створюють довготривалі негативні наслідки для економічної безпеки держави, знижують рівень довіри до митної служби та сприяють розширенню тіньових потоків товарів.

У цьому контексті надзвичайно важливо не лише фіксувати факт правопорушення, а й виявляти тенденції до їх повторення, масовості, географічної концентрації чи пов'язаності з окремими категоріями товарів або суб'єктів ЗЕД, що дозволяє класифікувати їх як системні.

Системні порушення митних правил можна трактувати як порушення, що здійснюються одним і тим же суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності протягом короткого періоду часу, при цьому вони часто стосуються однієї або кількох статей Митного кодексу України. Це може бути ситуація, коли суб'єкт ЗЕД систематично вчиняє аналогічні порушення, наприклад, не декларує товари або занижує їх митну вартість, що свідчить про наявність стабільної, повторюваної схеми порушення митних правил.

Системні порушення митних правил також можна визначити як порушення, які найчастіше виникають у певних сферах митної діяльності або на конкретних митних переходах. Це порушення, які мають тенденцію до повторюваності, часто стосуються однакових помилок або зловживань. Такі порушення здебільшого є типовими і характеризуються високою частотою їх вчинення серед суб'єктів ЗЕД, що дає змогу виявити певні закономірності та сфери ризику, де митний контроль потребує особливої уваги.

У Митному кодексі України є статті за які передбачено різні рівні санкцій залежно від того, чи є порушення первинним, чи повторним. У таблиці нижче наведено порівняльні дані щодо відповідальності за цими статтями.

Таблиця 2.6

Статті ПМП у яких відрізняється відповідальність за системність порушення

Стаття МКУ	Відповідальність за порушення скоєне вперше	Відповідальність за повторне порушення
470	штраф у розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян	штраф у розмірі 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян
474	штраф у розмірі 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян	штраф у розмірі 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян
481	попередження або штраф у розмірі 50 неоподаткованих мінімумів доходів громадян	штраф у розмірі 300 неоподаткованих мінімумів доходів громадян
482	штраф 100% від вартості предмета порушення та конфіскація	штраф 200% від вартості предмета порушення та конфіскація
483	штраф від 50 до 100% від вартості предмета порушення та конфіскація	штраф від 150 до 200% від вартості предмета порушення та конфіскація

Джерело : сформовано автором на основі [25].

Як видно з таблиці 2.6, за повторне вчинення митних правопорушень передбачено суттєве посилення санкцій, що свідчить про прагнення законодавця впливати на системність правопорушень через механізм адміністративної відповідальності. Потрібно зауважити, що посилена відповідальність, за

повторне порушення настає в разі якщо воно вчинено особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого цією ж статтею.

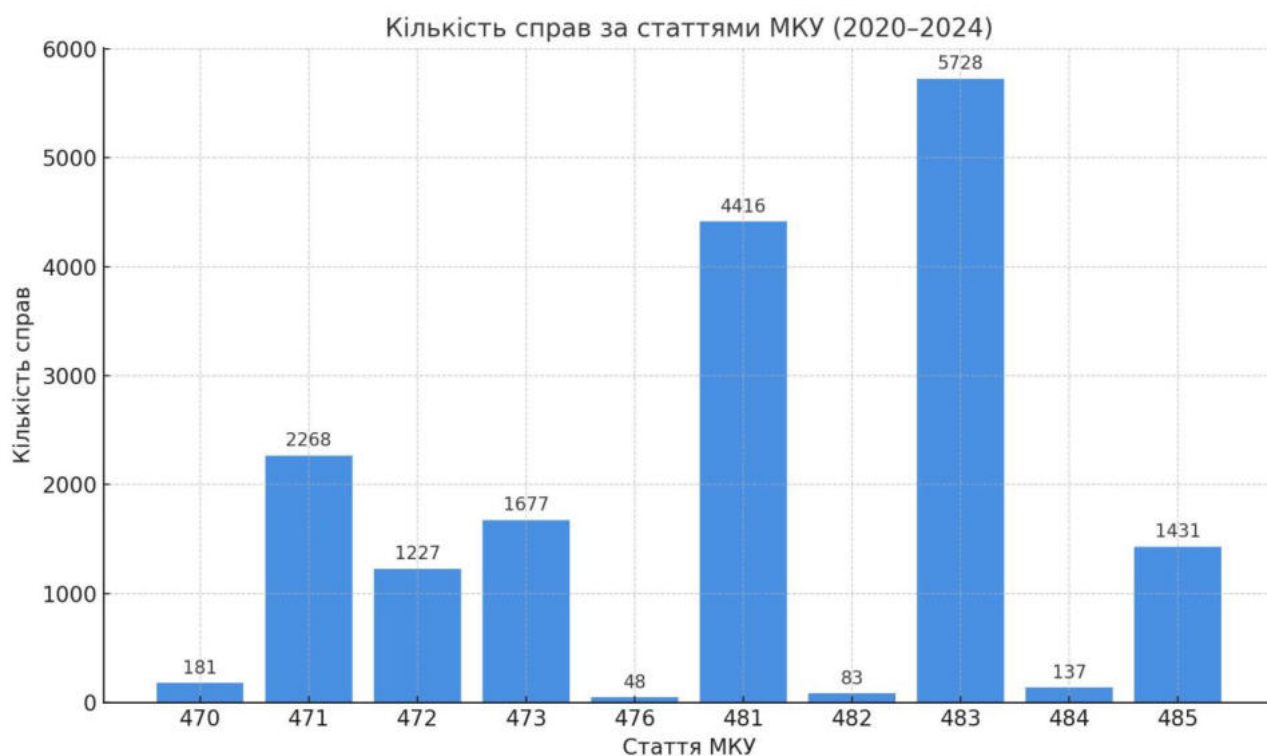
Наочним підтвердженням системного характеру окремих правопорушень є статистика щодо кількості справ про порушення митних правил, розглянутих судовими органами протягом 2020–2024 років. Найбільш «популярними» серед порушень стали справи, що кваліфікуються за статтями 483, 481, 471 та 485 Митного кодексу України. Це свідчить про наявність сталих схем ухилення від митного контролю або про недостатню ефективність поточних заходів впливу.

Таблиця 2.7

Кількість справ про порушення митних правил, розглянутих судовими органами у 2020–2024 роках за статтями Митного кодексу України.

Стаття про ПМП	Кількість справ розглянутих судовими органами за 2020-2024
470	181
471	2268
472	1227
473	1677
476	48
481	4416
482	83
483	5728
484	137
485	1431

Джерело : сформовано автором на основі [11].

Найпоширеніші статті ПМП, розглянуті судовими органами

Джерело : сформовано автором.

Найбільшу кількість справ (5 728) було розглянуто за ст. 483 МКУ — переміщення товарів з приховуванням від митного контролю, що є класичним прикладом системного порушення, яке часто супроводжується підготовленими схемами та змовами. Також значна кількість справ припадає на ст. 481 МКУ — перевищення строку тимчасового ввезення/вивезення товарів та транспортних засобів.

Таким чином, аналіз наведених даних дозволяє визначити групу порушень, які не є поодинокими, а носять повторюваний і масовий характер, тобто мають системну природу. Вони повинні бути в центрі уваги як у межах діяльності митних органів, так і при формуванні державної аналітики та ризикоорієнтованих підходів.

Крім кількісного аналізу за статтями МКУ, доцільним є дослідження загального обсягу справ, переданих на розгляд судів, а також грошового еквіваленту відповідних правопорушень. Наведені дані у таблиці демонструють обсяги порушень не лише за кількістю, а й за їх фінансовою шкалою.

Таблиця 2.8

Обсяг справ про ПМП, переданих на розгляд до суду та обсяг накладених стягнень у 2022–2024 роках

Рік	Справи передані на розгляд до суду	Справи передані на суму. млрд грн	Накладено стягнень. млрд грн
2024	5306	18	3.8
2023	6912	6.4	2
2022	5712	3	1.8

Джерело : сформовано автором на основі [39].

Як видно з таблиці, у 2024 році суттєво зросла загальна сума справ, переданих до суду — до 18 млрд грн, що майже втричі перевищує аналогічний показник 2023 року. Водночас, сума накладених стягнень також зросла, хоча й залишається нижчою за виявлену шкоду. Це свідчить про збільшення вартісного навантаження від порушень та потенційну невідповідність між порушенням і покаранням, що потребує глибшого аналізу ефективності санкційного механізму.

Розділ 3. Напрями вдосконалення організаційного забезпечення протидії митним правопорушенням.

3.1. Впровадження інноваційних підходів та інформаційних технологій у процесі боротьби з митними правопорушеннями.

Використання інформаційних технологій у митному контролі є невід'ємною складовою сучасного управління митними процедурами, задля ефективного виявлення порушень митних правил та боротьбою з ними. Застосування електронних систем для подання митних декларацій та документів значно спрощує процес митного оформлення, зменшуючи час, необхідний для обробки заявок. Це дозволяє знизити адміністративні бар'єри для бізнесу, покращуючи загальну ефективність митних процедур. Окрім цього, електронізація процесів сприяє підвищенню прозорості роботи митних органів, що, у свою чергу, знижує ризики порушень митних правил та корупції. Також «важливо, щоб митне законодавство забезпечувало однакові та зрозумілі для всіх умови ведення зовнішньоекономічної діяльності. Доречно активно впроваджувати цифрові технології з метою поліпшення контролю за митними процедурами» [47].

Незважаючи на складну воєнну ситуацію в Україні, спостерігається стійке зростання обсягів зовнішньої торгівлі. Це вимагає від митних органів оперативного реагування та адаптації до нових реалій шляхом активного впровадження сучасних інформаційних технологій [26].

Коли йдеться про впровадження інноваційних підходів в заходах контролю щодо запобігання незаконному переміщенню через митний кордон України товарів і транспортних засобів, то є очевидним, що такі заходи стосуються загалом митного контролю. «Їх вжиття здійснюється митними органами в межах їх компетенції з метою забезпечення дотримання норм Митного кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи та міжнародних договорів України» [4]. Доречно зауважити, що від засобів, методів та способів

контролю, їх технічної та технологічної новизни, а також професійності фахівців митних органів та їх резистентності щодо негативного ставлення до корупції сильно буде залежати також дієвість системи протидії.

Ефективність митного контролю безпосередньо залежить від превентивних заходів, спрямованих на запобігання митним правопорушенням. Ці заходи, що включають соціальні, економічні, спеціальні та індивідуальні аспекти, мають на меті виявлення, нейтралізацію та усунення причин та умов, що сприяють протиправним діям. На жаль, в Україні превенція часто обмежується формальними заявами, тоді як у багатьох інших країнах вона є дієвим інструментом. Тому необхідно терміново вжити реальних профілактичних заходів, а не обмежуватися теоретичними розмовами про негативні наслідки незаконного переміщення товарів і транспортних засобів через кордон. Адже інвестиції в превенцію митних правопорушень значно менші, ніж витрати на ліквідацію наслідків протиправних дій. Для реалізації ефективного контролю та превенції необхідно застосувати заходи, що містяться в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Заходи митного контролю та превенції

1	Посилення технічного оснащення митних пунктів пропусків (модернізація технічних систем митного контролю, зокрема збільшення кількості стаціонарних сканерів).
2	Посилення роботи кінологічних команд шляхом постійного навчання.
3	Для ефективного контролю за рухом товарів необхідно запровадити систему відстеження по всьому ланцюгу поставок, використовуючи як власні розробки, так і готові рішення, що застосовуються в ЄС.

4	Для посилення контролю за переміщенням вантажів територією України, особливо в прикордонних районах, необхідно створити спільні мобільні групи для проведення оглядів транспортних засобів та перевірки товаросупровідних документів.
5	Важливо проводити інформаційні кампанії серед населення, особливо в прикордонних регіонах, з метою підвищення обізнаності про наслідки незаконного переміщення товарів через кордон

Джерело: сформовано автором.

Також розробка системи чи програми для покращення комунікації між різними державними органами має значний вплив на впровадження інформаційних технологій, що допоможе у процесі боротьби з митними правопорушеннями. Програма має забезпечити миттєвий обмін даними між митними органами, прикордонною службою, поліцією та іншими відомствами. В свою чергу це дозволить прогнозувати потенційні ризики, надавати оперативно інформацію про можливі порушення та осіб які потенційно можуть вчинити це порушення, визначати найбільш вразливі ділянки кордону та оптимізувати роботу митних органів.

Також постійного удосконалення потребують системи та програми, що уже використовуються митними органами та сприяють виявленню ПМП. Системи автоматизованого контролю також надають можливість використовувати аналітичні інструменти для оцінки ризиків, пов'язаних із митними процедурами. «...завдяки збору та обробці великих обсягів даних митники можуть ідентифікувати патерни, які можуть свідчити про незаконну діяльність, наприклад, ухилення від сплати митних зборів. Це дозволяє не лише своєчасно реагувати на потенційні загрози, але й виявляти та запобігати правопорушенням до їхнього скоєння» [43].

Однією із систем, що прискорює митне оформлення та визначає товари і транспортні засоби, які підлягають митному контролю є Авторизована система аналізу та управління ризиками.

Автоматизована система аналізу та управління ризиками (АСАУР) є ключовим інструментом у боротьбі з митними правопорушеннями, що базується на використанні інноваційних інформаційних технологій. АСАУР формується на основі досвіду запобігання, прогнозування та виявлення порушень митного законодавства, забезпечуючи ефективний аналіз ризиків та виявлення потенційних порушень.

Основними напрямками контролю АСАУР є:

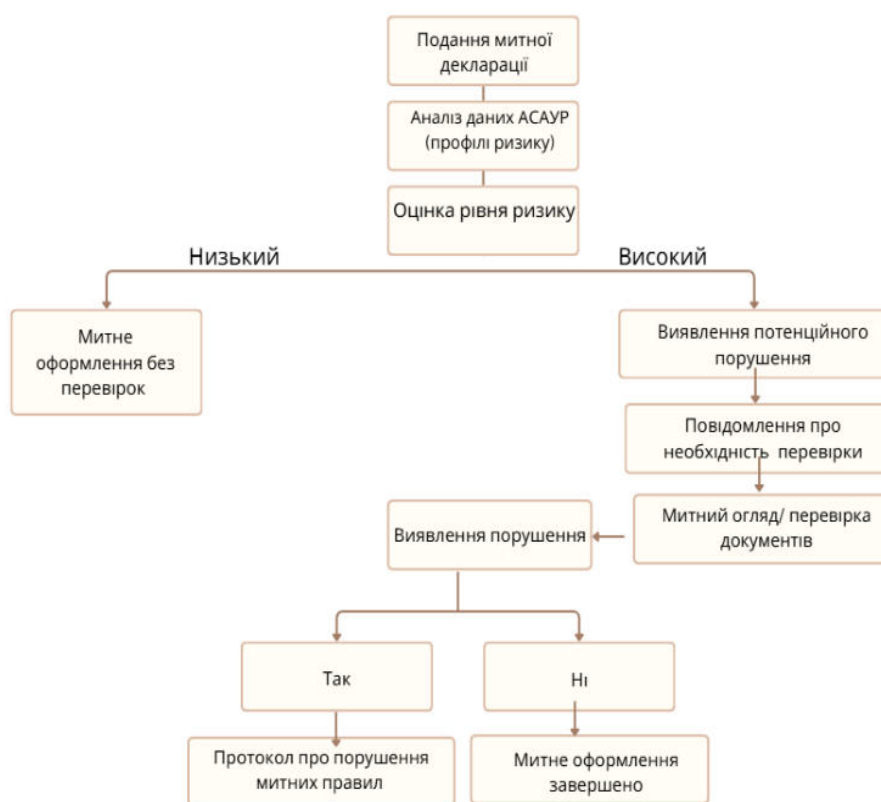
- достовірність декларування;
- правильність визначення митної вартості;
- країна походження та класифікація товарів згідно з УКТЗЕД;
- дотримання заходів нетарифного регулювання.

Однією з інноваційних особливостей АСАУР є можливість врахування попередньої поведінки суб'єкта ЗЕД при оцінці ризику. Система накопичує "позитивні" та "негативні" історії, що дозволяє автоматично коригувати оцінку ризику з часом. Це є прикладом застосування елементів штучного інтелекту в роботі системи.

АСАУР використовує збалансований підхід до оцінки ризику митної декларації, використовуючи профілі ризику. Основне завдання системи - оцінити ризик на основі діючих профілів та видати повідомлення з необхідними заходами.

Рисунок 3.1

Схема роботи АСАУР

Джерело: сформовано автором на основі [39].

Незважаючи на ефективність використання та роботу АСАУР при виявленні ПМП систему можна удосконалити. Одним із етапів удосконалення може бути об'єднання системи АСАУР з базою поліції для ідентифікації осіб з кримінальним минулим у сфері митних правил та інших злочинів, що може бути доцільним кроком для підвищення ефективності боротьби з митними правопорушеннями та іншими злочинами. Таке об'єднання дозволить митним органам отримувати більш повну інформацію про осіб, які підлягають митному контролю, і підвищити рівень безпеки та дотримання законодавства.

Переваги об'єднання АСАУР з базою поліції:

- більш повний аналіз ризиків. Об'єднання даних дозволить проводити більш повний аналіз ризиків, включаючи інформацію про кримінальне минуле осіб у різних сферах діяльності.
- збільшення ефективності контролю. Митні органи зможуть зосередитися на осіб та операціях, які мають підвищений ризик порушення законодавства, що підвищить ефективність використання ресурсів.
- профілактика злочинів. Система зможе попереджувати злочини шляхом ідентифікації потенційних злочинців та запобігання їх участі у ризикових операціях.

Важливі аспекти реалізації:

- захист персональних даних. Об'єднання баз даних повинно здійснюватися з дотриманням законодавства про захист персональних даних, щоб уникнути порушення прав громадян.
- технологічна інтеграція. Необхідно забезпечити технічну сумісність систем для безперешкодного обміну інформацією.
- координація дій. Потрібна тісна координація між митними органами та поліцією для ефективної реалізації спільних заходів.
- юридичні підстави. Об'єднання повинно здійснюватися на основі відповідних законодавчих змін та нормативних актів, які забезпечують легітимність такого об'єднання.

Об'єднання АСАУР з базою поліції може бути корисним інструментом для боротьби з митними правопорушеннями, але необхідно ретельно зважити всі ризики та забезпечити дотримання прав людини.

Наступним етапом удосконалення АСАУР може бути розробка публічного інтерфейсу прикладного програмування, що в свою чергу дозволить суб'єктам ЗЕД отримувати доступ до інформації про ризики, пов'язані з їхніми операціями. В свою чергу це надасть змогу суб'єктам ЗЕД перевіряти свої операції на наявність ризиків до подачі митної декларації, що дозволить їм уникнути або зменшити ризик помилок та порушень. Така можливість в певній мірі зможе

знизити навантаження на митні органи за рахунок зменшення та виправлення не значних помилок у митних деклараціях. Система також зможе надавати суб'єктам ЗЕД персоналізовані рекомендації щодо того, як знизити ризиковість їхніх операцій. Наприклад, рекомендації щоб відразу додати додаткові документи, котрі допоможуть у перевірці митної декларації, тоді це сприятиме підвищенню рівня митного законодавства та зменшення часу митного оформлення. Але одним з важливих фактів є те, що митним органам повинна відображатися інформація про попередню перевірку суб'єктом митної декларації до її подання в митний орган, щоб знизити ризик виникнення нових шахрайських дій.

Автоматизація митних процедур є ключовим кроком для покращення митного контролю та його ефективності. Використання сучасних комп'ютерних систем дозволяє митним органам значно прискорити обробку митних декларацій та документів. Автоматизація зменшує вплив людського фактора, що знижує ймовірність помилок та корупції. Впровадження електронних систем для подання декларацій також робить митні процедури більш прозорими, оскільки підприємства, що займаються міжнародною торгівлею, можуть легко відстежувати статус своїх товарів.

3.2. Міжнародний досвід боротьби з порушеннями митних правил.

Досвід інших країн у боротьбі з митними правопорушеннями є цінним ресурсом для України у розробці ефективних стратегій митного контролю. Наприклад, «...багато європейських держав використовують систему електронного моніторингу вантажів, що дозволяє митникам відстежувати пересування товарів у реальному часі. Це сприяє виявленню аномалій у процесах імпорту та експорту, що може свідчити про можливі правопорушення» [45].

«Держави зацікавлені в координації діяльності своїх митних адміністрацій щодо подолання організованих злочинних угруповань уникнути встановленого порядку переміщення товарів через їх митні кордони. Питання європейської

інтеграції для нашої країни набули додаткової актуальності після підписання в 2014 р. Угоди про асоціацію Україна – ЄС, яка вимагає удосконалити адаптацію законодавства України до європейських норм і стандартів і в сфері міжнародного митного співробітництва» [17, с. 51].

Адаптація зарубіжного досвіду у сфері протидії порушенням митних правил є важливим етапом для України у створенні сучасної та ефективної системи митного контролю. Це дозволить вивчити та інтегрувати успішні практики, які вже застосовуються в інших країнах, з метою покращення ефективності митного нагляду та забезпечення високого рівня дотримання митних норм. Застосування найкращих міжнародних практик здатне суттєво підвищити якість митних послуг, мінімізувати ризики правопорушень та сприяти активізації міжнародної торгівлі України. Такий підхід є важливим для зміцнення конкурентоспроможності держави на глобальному ринку і забезпечення стабільного економічного зростання.

«Досвід та практика ЄС, розвинена нормативно-правова база, створені в ЄС механізми і форми боротьби з митними порушеннями і контрабандою є чудовим прикладом регіональної взаємодії між країнами. Обсяг прав митних органів, підстави і порядок здійснення конкретних дій при проведенні митного контролю визначаються Митним кодексом і Регламентом Комісії ЄС по його застосуванню» [45, с. 3].

У багатьох країнах світу митні кодекси базуються на спільних правових принципах, які походять з Кіотської конвенції, міжнародних митних угод та стандартів Всесвітньої митної організації (ВМО). Це створює схожу структуру для митних процедур у різних країнах, хоча кожна з них адаптує ці принципи до своїх національних особливостей та законодавства. Програма ВМО заохочує країни-члени до співпраці у рамках міжнародних операцій, що дозволяє об'єднувати ресурси та знання для боротьби з митними злочинами. Такі ініціативи допомагають країнам підвищити ефективність їхніх митних служб та розробити спільні стратегії протидії правопорушенням.

Хоча міжнародні угоди та стандарти створюють спільну правову основу для митних служб різних країн, кожна країна має свої унікальні особливості у функціонуванні митних органів. Ці відмінності проявляються у специфічних функціях, повноваженнях, організаційній структурі та процедурах управління.

Дослідження свідчать про відсутність єдиної моделі організації митних органів. Кожна країна адаптує загальні принципи до своїх національних особливостей, системи державного управління та законодавства. Навіть серед країн з уніфікованим законодавством, наприклад у Європейському Союзі, структура митних служб країн-членів відрізняється. Проте, основні завдання митниць залишаються спільними: забезпечення дотримання митного законодавства, захист економічної безпеки та боротьба з порушеннями митних правил.

Управління митними службами у більшості країн світу має вертикальну структуру, яка складається з трьох основних рівнів:

1. *найвищий рівень*. Центральне управління, яке несе загальну відповідальність за керування митними органами на всій території країни. Воно забезпечує загальну політику та стратегію митної справи.
2. *середній рівень*. Регіональні управління, які керують митницями в конкретних регіонах. Вони відповідають за виконання політики центрального рівня на місцевому рівні та координацію діяльності митниць у своєму регіоні.
3. *нижчий рівень*. Місцеві підрозділи, тобто митниці та митні пости, які безпосередньо здійснюють митний контроль та оформлення товарів, транспортних засобів і фізичних осіб. Розподіл повноважень між цими рівнями ґрунтується на чіткому розділенні функцій центрального управління та оперативної діяльності на місцях [44].

«Дослідження показують, що в Європейському Союзі немає єдиного підходу до організації служб, що відповідають за фінансову безпеку. Вони можуть бути інтегровані як у фіскальні, так і в правоохоронні органи, залежно від країни.

- Фіскальні органи:

У 13 країнах ЄС (Австрія, Велика Британія, Греція, Естонія, Ірландія, Іспанія, Кіпр, Латвія, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Польща, Швеція) служби фінансової безпеки є частиною таких органів, як податкова служба, митниця або Міністерство фінансів.

- Правоохоронні органи:

У 14 країнах ЄС (Бельгія, Болгарія, Данія, Литва, Люксембург, Італія, Мальта, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія) ці служби входять до складу поліції, прокуратури або функціонують як окремі правоохоронні органи» [36].

Наприклад, організація митної служби США, як і України, відповідає світовій моделі. Митна служба Сполучених Штатів — державна установа, яка регулює імпорту та експорту товарів на територію США, керує та контролює прибуття та вибуття людей і товарів з митної території США.

«Ключові цінності, які є запорукою успішності митної служби, представлені колективною діяльністю, яка виявляє ініціативність та талант усіх службових осіб митниці; професіоналізмом співробітників митниці; рівнем можливості, що є відображенням різноманітності системи зайнятості США в управлінні; якість обслуговування. На практиці митна служба США виконує принципи взаємної довіри та співпраці митниці з торговим співтовариством, що забезпечуючи вільне переміщення товарів та послуг, осіб, які перебувають під ефективним контролем митниці» [36].

Досвід США у використанні аналітичних технологій для виявлення та попередження митних правопорушень також є цікавим прикладом. Американські митники активно використовують дані великих обсягів для виявлення аномалій у переміщенні товарів та фінансових операціях. Вони застосовують системи ризик-менеджменту, які дозволяють зосередити зусилля на найбільш підозрілих вантажах, що значно підвищує ймовірність виявлення

правопорушень. Цей підхід також дозволяє скоротити час, витрачений на перевірку звичайних товарів, що покращує обслуговування чесних підприємств.

Досвід США демонструє, що інвестиції в аналітичні технології є ключовим фактором для ефективної боротьби з митними правопорушеннями. Україна також може багато чого взяти на озброєння з американського досвіду. Однак, для успішного впровадження таких технологій необхідні значні інвестиції в IT-інфраструктуру, навчання персоналу та розробка відповідного законодавства.

Отже, одним із перспективних напрямків є впровадження та удосконалення систем електронного декларування та обміну даними між митними органами і бізнес-партнерами. Це сприятиме прискоренню процесів митного контролю, зменшенню ризику людських помилок і корупційних проявів, а також підвищенню прозорості процедур.

Зарубіжні країни успішно застосовують механізми партнерства, такі як програма "Авторизований економічний оператор" (АЕО), яка надає підприємствам переваги та спрощення при митному оформленні. Сприяння взаємодії між бізнесом і митницею шляхом створення електронних робочих груп та консультаційних платформ може стати потужним інструментом для вдосконалення процесу митного оформлення. Такі платформи дозволять оперативно обмінюватися інформацією, підвищувати прозорість процедур та оптимізувати взаємодію між учасниками міжнародної торгівлі.

Станом на 14.02.2025 року лише 80 Українських підприємств мають статус АЕО. Це важливий крок у напрямі зміцнення довіри між бізнесом і митною службою. Статус АЕО — це не лише визнання надійності компанії, а й значні спрощення у митних процедурах. Тому потрібно збільшувати кількість підприємств з цим статусом, щоб в подальшому користуватися перевагами та спрощувати систему митного оформлення.

Досвід Польщі та Німеччини у протидії порушенням митних правил характеризується комплексністю та ефективністю. Обидві країни активно використовують сучасні технології для автоматизації контролю над переміщенням товарів, що дозволяє їм ефективно виявляти та усувати

порушення митних правил. Крім того, польська та німецька митниці активно взаємодіють з митницями інших країн шляхом обміну інформацією про митні вантажі та реалізації спільних заходів для боротьби з міжнародними порушеннями.

У Німеччині управління митними службами здійснюється на чотирьох рівнях, з загальним керівництвом Міністерства фінансів Німеччини. Парламент країни затверджує митний тариф і забезпечує митну та комерційну єдність держави. Головна митна служба Німеччини підпорядкована Міністерству фінансів і включає департаменти, які розслідують порушення митного законодавства ЄС та контролюють виробництво певних продуктів. Митні комісари спільно з прикордонниками та поліцією контролюють кордони Німеччини, забезпечуючи контроль і нагляд за рухом транспорту та переміщенням людей.

Досвід Литви у боротьбі з митними правопорушеннями є цінним для України, особливо з огляду на її інтеграцію до ЄС. Литовська митна система має чітку організаційну структуру, що сприяє ефективному виконанню її функцій. Ключові аспекти організації та діяльності митних органів Литви:

- *Організаційна структура:*

1. центральна митна служба.
2. митна кримінальна служба.
3. центр митної підготовки.
4. митна лабораторія.
5. центр митної інформаційної системи.
6. три територіальні митні служби.
7. 44 окремі митниці.

- *Основні цілі діяльності:*

1. забезпечення законної, безпечної та безперервної міжнародної торгівлі.
2. захист суспільства, навколишнього середовища та фінансових інтересів Литви та ЄС.
3. впровадження спільної торгової митної політики ЄС.

4. впровадження інших спільних політик ЄС, що стосуються міжнародної торгівлі.

Ця структура дозволяє литовській митниці ефективно виконувати свої функції, що включають:

- митний контроль.
- боротьбу з порушеннями митних правил.
- забезпечення дотримання митного законодавства ЄС.

«У своїй роботі митні органи Литви орієнтуються на такі цінності як: повага до кожної особи і держави; професіоналізм; партнерство. При цьому довгострокові стратегічні цілі литовської митниці пов'язані із забезпеченням належної та оптимальної для клієнтів реалізації митних процедур посиленням боротьби із нечесною та незаконною міжнародною торгівлею злочинністю та загрозами національній і міжнародній безпеці розширенням інституційних компетенцій митних органів» [24].

Австралійське законодавство щодо митних порушень є одним з найсуворіших у світі, за порушення передбачені значні штрафи та навіть тюремне ув'язнення. В Австралії тісно співпрацюють митні органи, поліція, прикордонна служба та інші державні структури. Це дозволяє ефективно обмінюватися інформацією та координувати дії.

Зростання кількості порушень митних правил в Україні свідчить про недостатню ефективність системи митної безпеки. Для вирішення цієї проблеми необхідно впровадити комплексні заходи, спрямовані на покращення роботи митниці. Це включає посилення митного контролю, а також удосконалення процедур виявлення та запобігання порушенням.

У Європейському Союзі широко застосовується практика багаторівневих перевірок, які проводяться не лише під час перетину кордону чи митного оформлення, але й до та після цих етапів. Такий підхід дозволяє ефективніше виявляти порушення та запобігати їм, забезпечуючи високий рівень митної безпеки.

Щоб митний контроль був ефективним, необхідно постійно розвивати кадровий потенціал митних органів. Професіонали, які володіють сучасними знаннями та навичками, здатні швидко реагувати на нові виклики, пов'язані з порушеннями митних правил, та впроваджувати сучасні технології для покращення роботи.

Особливу увагу слід приділити підготовці митників до роботи за міжнародними стандартами, що сприятиме підвищенню їхньої кваліфікації. Програми навчання, стажування за кордоном, участь у міжнародних семінарах та тренінгах допоможуть митникам отримати нові знання та адаптувати їх до роботи в Україні.

Важливо підкреслити, що розвиток кадрового потенціалу митних органів має бути не разовим заходом, а частиною довгострокової стратегії. Необхідно регулярно оцінювати потреби в навчанні та розробляти відповідні програми підготовки. Для забезпечення високої якості навчання слід налагоджувати співпрацю з вищими навчальними закладами, науковими установами та міжнародними організаціями. Залучення досвідчених фахівців для проведення лекцій та тренінгів сприятиме підвищенню професійного рівня митників.

Мотивація та заохочення працівників митних органів є ще одним важливим чинником у розвитку їхнього потенціалу. «Створення системи заохочень на основі результатів роботи може значно підвищити зацікавленість співробітників у досягненні високих показників. Крім фінансових винагород, важливо також пропонувати можливості для кар'єрного росту та професійного розвитку. Це створює позитивну атмосферу в колективі та стимулює працівників до підвищення своєї кваліфікації» [36].

Оцінка результатів митного контролю є важливою складовою міжнародної практики ефективного управління митними процедурами та протидії правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності. У багатьох країнах увага приділяється не лише безпосередньому здійсненню контролю, а й глибокому аналізу його результатів з метою виявлення слабких місць у системі

та впровадження заходів для їх усунення. Зокрема, систематичний моніторинг і аналіз статистичних показників — таких як кількість виявлених порушень, обсяг контрольованих товарів та результати митних перевірок — дозволяють виявляти загальні тенденції, прогнозувати ризики та ефективно реагувати на них.

Міжнародна практика також передбачає активну взаємодію митних органів із представниками бізнес-спільноти. У низці країн використовуються інструменти зворотного зв'язку, зокрема опитування, форуми, консультації та семінари, що дозволяє враховувати думку учасників зовнішньоекономічної діяльності щодо ефективності митних процедур. Така взаємодія сприяє підвищенню прозорості митної системи, зміцненню довіри з боку бізнесу та створенню партнерських відносин, що позитивно впливає на дотримання митного законодавства та спрощення процедур митного оформлення.

Одним із прикладів ефективних міжнародних ініціатив у цьому напрямі є програма WCO Time Release Study (TRS), що впроваджується Всесвітньою митною організацією. «Вона дозволяє країнам оцінювати ефективність митного оформлення шляхом вимірювання часу, необхідного для проходження вантажів через митницю. На основі отриманих результатів здійснюється коригування процедур для підвищення їхньої ефективності» [33].

У Сінгапурі працює одна з найсучасніших митних систем у світі — TradeNet, яка об'єднує в єдину електронну платформу всі служби, пов'язані з оформленням вантажів. Це дозволяє не лише оперативно обробляти інформацію, а й проводити аналіз ефективності процедур та виявляти слабкі місця в реальному часі.

У Канаді функціонує система CBSA Assessment and Revenue Management (CARM), яка модернізує процеси декларування та дозволяє підприємствам бачити повну історію взаємодії з митницею, подавати виправлення та сплачувати митні платежі через особистий кабінет. Це сприяє прозорості контролю та підвищує підзвітність [16].

Таким чином, міжнародний досвід свідчить про те, що ефективна оцінка результатів митного контролю має базуватись на поєднанні цифрових технологій, партнерства з бізнесом та гнучкого управління ризиками. Застосування таких підходів дозволяє посилити боротьбу з митними правопорушеннями, не створюючи зайвих бар'єрів для законної торгівлі.

ВИСНОВКИ

У межах дипломної роботи було проведено комплексне дослідження організаційного забезпечення протидії системним порушенням митного законодавства в Україні, що дозволило сформулювати такі узагальнені висновки:

Системні порушення митних правил становлять одну з найбільш загрозливих форм правопорушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Вони мають повторюваний характер, здійснюються організовано, часто із залученням фіктивних схем, і суттєво впливають на рівень економічної безпеки держави.

У результаті аналізу було встановлено, що основними факторами, які сприяють поширенню ПМП, є недосконалість нормативно-правового забезпечення, слабкість міжвідомчої координації, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення митних органів, а також високий рівень корупційних ризиків у сфері митного адміністрування.

Статистичний та економічний аналіз динаміки ПМП за 2020–2024 роки засвідчив зниження кількості виявлених порушень, що, втім, супроводжується зростанням їх загальної вартості. Це свідчить про ускладнення правопорушень і необхідність переходу до більш гнучкої, ризикоорієнтованої моделі митного контролю.

Виявлено суттєву диспропорцію між кількістю справ, переданих до розгляду митними органами та судами, і фактичним стягненням накладених штрафів. Це знижує дієвість застосованих санкцій та вимагає підвищення виконавчої дисципліни та прозорості розслідувань.

До пріоритетних напрямів удосконалення організаційного забезпечення протидії ПМП слід віднести:

- впровадження сучасних інформаційних технологій (АСУР, автоматизовані системи сканування, електронні декларації);
- формування єдиного міжвідомчого інформаційного простору;

- посилення кадрового та антикорупційного контролю;
- запровадження превентивних, а не лише реактивних заходів впливу.

Позитивним прикладом у протидії ПМП є міжнародне співробітництво в межах Всесвітньої митної організації та відповідних конвенцій. Україна вже використовує такі інструменти, однак потребує подальшого посилення інтеграції із європейськими стандартами митного адміністрування.

Практичні рекомендації, запропоновані у роботі, можуть бути використані як основа для модернізації діяльності митних органів, підвищення ефективності державної політики у сфері митної безпеки та зміцнення економічної стабільності держави.

Отже, забезпечення належного рівня організації заходів протидії системним порушенням митних правил потребує комплексного реформування як нормативного середовища, так і технічної, кадрової та управлінської складової митної служби. Застосування системного підходу, поєднаного з інноваціями та міжнародними практиками, стане запорукою підвищення прозорості, ефективності та довіри до митного контролю в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Ченцова. К.: Істина, 2010. 208 с.
2. Адміністративна відповідальність: навчальний посібник / за заг. ред. Т.О. Коломоець. К.: Істина, 2011. 184 с.
3. Бережнюк І. Г. Порівняльний аналіз систем управління митною справою в Україні і Німеччині. Митна справа. 2011. № 1 (29).
4. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.
5. Бобрижна Г. В. Аналіз зарубіжного досвіду управління митними ризиками в системі гарантування економічної безпеки держави. Вісник Академії митної служби України. 2022. № 1(6). С. 138–145.
6. Бороденко Т. М. Митна безпека України та її забезпечення в сучасних умовах. International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects [Електронний ресурс] // Zenodo. – 2024. – URL: <https://zenodo.org/records/10846686>.
7. Ван Дер Лінден, Якоб. Інновації в митному контролі: Використання передових сканувальних технологій у порту Роттердам. Європейський журнал логістики та транспорту, 2021, випуск 2, С. 131.
8. Грабовський С. В. "Системні порушення митних правил: поняття та особливості кваліфікації" // Вісник Львівського університету. Серія юридична, 2022. – № 75. – С. 142–148.
9. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн: навч. посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33183/1/Посібник%20Гуцул.pdf>
10. Державна митна служба України. Звіт про виконання Плану роботи за перше півріччя 2020 року. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>

- 11.Єдиний державний реєстр судових рішень
URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Page/360>
- 12.Жук Н. І. "Зловживання в митній сфері: новітні підходи до виявлення та протидії"
- 13.// Державне управління: теорія та практика, 2023. – № 2.
- 14.Кекіш І. П. Оцінка ефективності діяльності митних органів. Соціально-економічні перспективи розвитку України в XXI ст.: зб. тез. Тернопіль: Вектор, 2013. С. 51–54.
- 15.Калюта А. Б. Основні принципи діяльності митних адміністрацій в умовах транскордонної електронної комерції. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. № 1 (26). С. 33–38.
- 16.Канадське агентство прикордонних служб. "Implementation of the Advance Cargo Information System in 2021." Ottawa: Government of Canada, 2021.
- 17.Кістанова Я. М. Правове регулювання співробітництва в сфері боротьби з митними правопорушеннями в ЄС. Науковий вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. 2015. № 20. С. 51–56.
- 18.Конвенція «Про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства» (9 червня 1977 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/2000#Text>
- 19.Концептуалізація оцінювання митних процедур... / за заг. ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2015. 196 с.
- 20.Кравець М. Порушення митних правил в структурі митних правопорушень. Юридичний вісник. 2014. № 2. С. 74-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_2_21
- 21.Кравець М. О. Адміністративно-правова кваліфікація порушень митних правил: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2012. 19 с.
- 22.Ліпинський В. В., Лютіков П. С. Адміністративна відповідальність юридичних осіб за порушення митних правил. Науковий вісник УжНУ: Серія Право. Вип. 65, 2021. С. 238–241.

23. Мельник О. Г., Адамів М. Є., Тодощук А. В. Концептуальні засади реформування митної системи України. Економіка та держава. 2018. № 11. С. 39–44.
24. Мельник О. Г., Адамів М. Є., Тодощук А. В. Митний досвід Литовської Республіки... Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 20. С. 5-9.
25. Митний кодекс України. Відомості ВРУ від 13.03.2012 № 4495-VI.
26. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». № 41 (липень, 2024). URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.05.07.2024.006>
27. Молдован Е. В. Оперативно-розшукові повноваження митних органів: вітчизняний науковий дискурс. 2019. URL: <https://www.ndifp.com/1160/>
28. Морган, Роберт. Застосування сканувальних систем для покращення митного контролю в США. Журнал міжнародної торговельної безпеки, 2020, випуск 4, С. 55.
29. Наказ № 38 від 16.01.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0038342-12#Text>
30. Наказ № 8 від 06.01.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0008342-99#Text>
31. Наказ № 552 від 18.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1612-21#Text>
32. Наказ № 936 від 30.12.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0936342-04>
33. Офіційний сайт Всесвітньої митної організації / [Електронний ресурс]. URL: <https://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/time-release-study.aspx>
34. Павловський, А. Аналіз глобальних економічних викликів та їх вплив на митну політику України. Економічні дослідження, № 3, С. 52.
35. Пашко П.В., Шевчук С.В. Сутність та особливості державного регулювання механізмів забезпечення митних інтересів України. Економіка та держава. 2019. № 4. С. 4–10.

36. Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем [Електронний ресурс] // Наказ ДМС України. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua>.
37. Рябченко О. П., Мацюк В. Я., Соломенко Г. В. Актуальні питання створення в Україні органу із забезпечення фінансової безпеки. Правова просвіта. 2017. № 11. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/11_2017/3.pdf
38. Савченко С. А. "Проблеми запобігання адміністративним правопорушенням у митній сфері України" // Юридична наука, 2023. – № 4. – С. 91–96.
39. Сайт Державної митної служби України. URL: <http://customs.gov.ua/>
40. Сидоренко О. В. Зміст адміністративно-правового статусу митних органів України. Матеріали II Міжнар. конф. Суми, 2018. С. 65–70.
41. США. U.S. Customs and Border Protection. "Classification Decision...". Washington, D.C., 2018.
42. Тильчик В. В., Тарасенко Р. І. Протидія правопорушенням... Правова просвіта. 2017. № 12. 96 с.
43. Харпер, Джеймс. "Вплив автоматизації на митні процедури...". Журнал митної стратегії та управління, 2022, № 2, С. 42.
44. Ченцов В. В. Досвід модернізації митної служби США. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-01/ChentsovStat.pdf>
45. Ченцов В. В. Механізми держ. управління митною справою: дис. д-ра юрид. наук. Донецьк, 2013. 453 с.
46. Ченцов В. В. Особливості держ. управління митними органами в ЄС. Теорія та практика держ. управління. 2015. № 25. 8 с.
47. Шамборовський Г. О. Реформування митної служби в умовах інтеграції. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 18. С. 27–31.

- 48.Яромій І. В. Щодо можливості використання зарубіжного досвіду...
Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 6. Т. 4. С. 143–
148.

ДОДАТКИ

**Етапи роботи автоматизованих систем рентгенівського сканування у
митному контролі України.**

Етап	Опис	Результат
1. Вибір об'єкта для сканування	Вантаж обирається для сканування на підставі електронних документів та результатів аналізу ризиків.	Визначення вантажу для сканування
2. Підготовка обладнання	Оператор готує рентгенівську систему до сканування, забезпечуючи її працездатність та калібрування.	Готовність системи до сканування
3. Сканування вантажу	Вантаж проходить через рентгенівську систему, яка генерує зображення його вмісту.	Отримання рентгенівського зображення
4. Аналіз зображення	Оператор аналізує отримане зображення на наявність аномалій (наприклад, приховані відсіки, невідповідності декларації).	Виявлення або відсутність аномалій
5. Виявлення аномалій	Якщо аномалії виявлені, система автоматично формує звіт про порушення.	Звіт про виявлені порушення (за наявності)
6. Інформування митного органу	Оператор повідомляє митний орган про виявлені порушення та надає роздруковане зображення для подальшого розгляду.	Інформування митного органу
7. Проведення додаткових перевірок	Митний орган проводить додаткові фізичні огляди чи інші форми контролю для підтвердження порушення.	Підтвердження або спростування порушення
8. Видача рішення щодо подальших дій	Митний орган приймає рішення щодо подальших дій щодо вантажу (наприклад, затримання, повернення).	Рішення щодо подальших дій
9. Завершення митного оформлення	Після завершення всіх перевірок та прийняття рішення митне оформлення завершується відповідно до законодавства.	Завершення митного оформлення

Джерело: сформовано автором на основі [31].